

Kahire'de İbn Hacer el-Askalânî'den hadis dinledi ve Zeynüddin el-İrâkî'nin hadis terimlerine dair *Şerhu'l-Elfiyye* adlı eserini okudu. İbnü'l-Hümâm'ın fıkıh derslerine devam etti, ayrıca diğer bazı hocalardan icâzet aldı. Birçok defa hacca gitti. 877 (1473) yılında hac görevini ifa ettikten sonra bir müddet Mekke'de kalarak ders okuttu. Buradan Kudüs'e uğrayıp Halep'e döndü. 29 Receb 879 (9 Aralık 1474) tarihinde Halep'te vefat etti.

Eserleri. 1. *et-Taqrîr ve't-tahbîr*. Hocası Kemâleddin İbnü'l-Hümâm'ın fıkıh usulüne dair *et-Taqrîr* adlı kitabının şerhidir. Eserde yalnızca kapalı cümleleri açıklamakla yetinmeyen İbn Emîru Hâc gerektiği yerlerde usul, kelâm ve mantık tartışmalarına da girmiştir. Bu bakımdan Emîr Pâdişah'ın aynı eser üzerine yaptığı *Teyşîrü't-Taqrîr* adlı şerhe de örnek olan *et-Taqrîr*, İsnevi'nin *Nihâyetü's-sûl* adlı *Minhâcü'l-vüşûl* şerhiyle beraber üç cilt halinde basılmıştır (Bulak 1316; Beyrut 1983). 2. *Halbetü'l-mücellî ve buğyetü'l-mühedî fi şerhi Münyeti'l-muşallî*. Sedîdüddin el-Kâşgarî'nin *Münyeti'l-muşallî ve ğunyeti'l-mübtedî* adlı eserinin şerhi olup birçok kütüphanede yazma nüshaları mevcuttur (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 606-607; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1288, Fâtih, nr. 1833, Cârullah Efendi, nr. 754, Kılıç Ali Paşa, nr. 415, Lâleli, nr. 1052-1053, Şehid Ali Paşa, nr. 855, Esad Efendi, nr. 661-662; Konya Yüsun Ağa Ktp., nr. 225-226). 3. *Ehâsinü'l-mehâmil fi şerhi'l-Âvâmil*. Abdülkâhir el-Cürçânî'nin *el-Âvâmilü'l-mî'e* adlı eserinin şerhi olup bir nüshası Berlin Königlich Bibliothek'te (nr. 6477) bulunmaktadır. 4. *Dâ'î menâri'l-beyân li-câmi'ü'n-nüskeyn bi'l-Kur'ân*. Hac menâsikiyle ilgili olup bir nüshası Irak Kâzimiyye'de Şeyh Abdülhasan el-Esedî'nin kütüphanesinde mevcuttur (Hüseyin Ali Mahfûz, IV/2 [1958], s. 250). 5. *Ta'rîfü'l-müsterşid hükmü'l-ğaras fi'l-mescid*. Musul'da Mektebetü'l-evkâfi'l-âmme'de (nr. 126/18) kayıtlı mecmuada *Fetvâ* adlı bir risâlesiyle birlikte bulunmaktadır (Sâlim Abdürrezzâk Ahmed, VIII, 187). 6. *Cevâbü İbn Emîr 'an âyeti'l-vuqu' hel Medeniyye em Mekkiyye*. Abdest âyetinin (el-Mâide 5/6) Mekke veya Medeni olduğu meselesi üzerinde durmakta ve buna bağlı hükümleri tartışmaktadır (Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa [Eyüp], nr. 142, vr. 20^a-21^b). Ayrıca kaynaklarda *Zahîretü'l-kaşr fi tefsîri sûreti ve'l-Âşr*, *Şerhu'l-Muhâtâr fi'l-fürû'ü'l-Hanefiyye ve Münyeti'l-n-nâsik fi hulâsati'l-menâsik* adlı eserleri zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Emîru Hâc, *et-Taqrîr*, I, 3; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, IX, 210-211; Süyûtî, *Nazmü'l-İkyân* (nşr. Philip K. Hitti), New York 1927, s. 161; *Keşfü'z-zunûn*, I, 358, 729, 824; II, 1623, 1829, 1887; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 328; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, II, 254; De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1883-95, I, 222; W. Ahlwardt, *Die Handschriften-Verzeichnisse der Königl. Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1894, VI, 18-19; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 208; *İzâhu'l-meknân*, II, 597; Râgîb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübela' bi-târîhi Halebi's-şehbâ*, Halep 1344/1925, V, 285-287; Serkîs, *Mu'cem*, I, 41; Brockelmann, *GAL*, II, 92; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 274-275; Sâlim Abdürrezzâk Ahmed, *Fihrisü mahtûâtı mektebeti'l-Evkâfi'l-âmme fi'l-Mevşûl*, Musul 1397/1977, V, 334; VIII, 187; Hüseyin Ali Mahfûz, "el-Mahtûâtü'l-'Arabîyye fi'l-Irak", *MMMA* (Kahire), IV/2 (1958), s. 250; Muhammed Hâdî Müezzîn Câmî, "İbn Emîri Hâc", *DMBİ*, III, 40-42; Ferhat Koca, "Emîr Pâdişah", *DİA*, XI, 143.

SAFFET KÖSE

İBN EŞTE

(ابن عشته)

Ebü Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Ešte el-İsfahânî (ö. 360/971)

Arap dâlisî, kıraat âlimi.

Aslen İsfahanlı olup Süyûtî ve Dâvûdî tarafından Levzerî (Lûzerî) nisbesiyle anılmıştır. Zehebî'nin belirttiğine göre İsfahan'da Muhammed b. Ahmed b. Hasan el-Kisâî'den kıraat dersleri aldı. *Kitâbü's-Seb'a* müellifi Ebü Bekir İbn Mücâhid'e talebelik yaptığına göre tahsil için bir müddet Bağdat'ta bulunmuş olmalıdır. Muhammed b. Ya'kûb el-Muaddel ve Ebü Bekir Muhammed b. Hasan en-Nakkâş gibi âlimler de onun kıraat hocalarındandır. Mısır'a yerleşen İbn Ešte'nin talebeleri arasında Halef b. İbrâhim, Ebü't-Tayyib İbn Galbûn, Ebü'l-Kâsım İbnü'd-Debbâğ ve Muhammed b. Abdullah el-Müeddib sayılabilir. Ebü Amr ed-Dânî, İbn Ešte'nin sağlam, güvenilir, Arapça'ya vâkıf, mâna-ya nüfuzu olan, değerli eserler vermiş bir âlim olduğunu söylemiş (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ*, II, 617), İbnü'l-Cezerî de onun hakkında "büyük bir üstat, güvenilir bir araştırmacı" ifadesini kullanmıştır. İbn Ešte 27 Şâban 360'ta (25 Haziran 971) Mısır'da vefat etti.

Eserleri. İbn Ešte'nin kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır: 1. *Kitâbü'l-Muhabber*. İbnü'l-Cezerî, kıraatle ilgili bu eserin müellifinin geniş ilmini gösteren bir kitap olduğunu belirtir. 2. *Kitâbü'l-Müfid fi's-şâz*. 3. *Kitâbü'l-Meşâhif*. Süyûtî *el-İtkân*'ını yazarken bu eser-

den nakillerde bulunduğunu zikretmektedir (meselâ bk. *el-İtkân*, I, 149). 4. *Riyâzatü'l-elsine*. Kur'an-ı Kerim'in i'rabı hakkındadır. 5. *el-Vakf ve'l-ibtidâ'*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, I, 91 (dipnot 6); Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ*' (Altıkulaç), II, 617; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 220; Safedî, *el-Vâfi*, III, 347; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, II, 184; İbn Nâsirüddin, *Tavzîhu'l-müştebih* (nşr. M. Naîm el-Araksûsî), Beyrut 1414/1993, I, 238; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 142; a.mlf., *el-İtkân*, I, 149; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (Ömer), II, 157; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1459.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBN FADLÂN

(ابن فضلان)

Ahmed b. Fadlân b. Abbâs b. Râşid b. Hammâd (ö. 310/922'den sonra)

İdil Bulgar Hanlığı'na gönderilen Abbâsî elçilik heyetinin kâtibi ve bu seferi anlatan seyahatnâmenin yazarı.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Bizzat kendisi, Abbâsîler'in Mısır'ı Tolunoğulları'ndan geri alan ünlü kumandanı Kâtibülceş Muhammed b. Süleyman'ın mevlâsı (âzatlı köle) olduğunu belirtir. Müslümanlığı kabul eden ve Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh'tan halkına İslâm'ı öğretecek din adamları ile cami ve kale yapacak mimarlar isteyen İdil (Etil) Bulgar Hükümdarı Almuş Han'a gönderilen heyette bulunmuş ve heyet başkanı olmadığı halde halifenin mektubu ile 4000 dinarlık maddî yardım ve hediyelerini hükümdara bizzat verip gerekli açıklamaları yapmakla görevlendirilmiştir. Buradan heyetteki en bilgili ve yetenekli kişinin İbn Fadlân olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yine kendi ifadesinden, diğer heyet üyelerinin dinî konuları ona danıştıkları ve ayrıca halifenin kendisine verdiği görevler arasında bu heyetin ardından Bulgar diyarına gönderilecek fakih ve muallimleri denetlemenin de bulunduğu öğrenilmektedir. Eserinden yüksek bir dinî ve edebî kültüre ve güzel bir üslûba sahip ahlâklı, dindar, dürüst, iffetli ve İslâmiyet'i yayma arzusuyla dolu bir insan olduğu anlaşılmaktadır.

Sevsen (Süsen) er-Ressî adlı elçinin başkanlığında 11 Safer 309 (21 Haziran 921) tarihinde Bağdat'tan yola çıkan heyet Rey, Nişâbur, Merv, Buhara ve Hârizm üzerinden 12 Muharrem 310'da (12 Mayıs 922) Bulgar hanının İdil (Volga) boyundaki karragâhına ulaşmış ve tahmin edildiğine